

Reflexions i respostes sobre la qualitat lingüística del català

Reflections and answers on the linguistic quality of Catalan

Joan COSTA CARRERAS
Universitat Pompeu Fabra

Data de recepció: 17 de febrer de 2022

Data d'acceptació: 31 de maig de 2022

RESUM

Aquest article es proposa contestar les preguntes següents: 1) és la implantació de la normativa en la varietat estàndard sinònim de (bona) qualitat en aquesta varietat?; 2) és *necessàriament* un indicador de (bona) qualitat lingüística la implantació de la normativa en les varietats estàndard?; 3) implica *necessàriament* mala qualitat lingüística la no implantació de la normativa en les varietats estàndard?; 4) es pot parlar de (bona) *qualitat lingüística* quan es contravé la normativa, si es fa per *transgressió*?, i es pot parlar de (bona) *qualitat lingüística* quan es contravé la normativa, si es fa per *ignorància*? Les nostres propostes finals són aquestes: 1) ateses les característiques estructurals i les funcions socials de la varietat estàndard, que la normativa s'hi implanti és sinònim de qualitat lingüística i sociolingüística en aquesta varietat; 2) en les varietats no estàndard, la implantació de la normativa no és *necessàriament* un indicador de qualitat lingüística; 3) en les varietats no estàndard la no implantació de la normativa no implica *necessàriament* mala qualitat lingüística —en serien els límits, però, la genuïnitat i la gramaticalitat—; 4) es pot parlar de *qualitat lingüística* quan es contravé la normativa, tant si es fa per *transgressió* com si es fa per *ignorància* —en serien els límits, però, la genuïnitat i la gramaticalitat. En l'assoliment d'aquestes propostes, hem discutit els conceptes pertinents per a respondre les preguntes, formulats en general però aplicats al català, i, a partir de la definició d'aquests conceptes, hem intentat falsar les hipòtesis afirmatives corresponents a les quatre preguntes.

PARAULES CLAU: avaluació de la implantació, codificació lingüística, estandardització lingüística, higiene verbal, ideologia, implantació de la normativa, llengua, prescriptivisme, purisme, qualitat lingüística, ús.

ABSTRACT

This text aims to answer the following questions: 1) is prescriptive grammar implantation in a standard variety synonymous with (good) quality in such variety?; 2) is prescriptive grammar implantation *necessarily* an indicator of (good) linguistic quality?; 3) does the lack of a prescriptive grammar implantation *necessarily* imply poor linguistic quality?; 4) may one speak

of (good) *linguistic quality* when rules are violated, if they are violated by *transgression*?, and may one speak of (good) *linguistic quality* when rules are violated, if they are violated out of *ignorance*? Our final proposals are as follows: 1) given the structural characteristics and social functions of the standard variety, prescriptive grammar implantation is synonymous with linguistic and sociolinguistic quality in such variety; 2) in non-standard varieties, prescriptive grammar implantation is not *necessarily* an indicator of linguistic quality; 3) in non-standard varieties, the lack of prescriptive grammar implantation does not *necessarily* imply poor linguistic quality: the limits, however, would be genuineness and grammaticality; 4) *linguistic quality* may still be spoken of when the rules are violated, whether by *transgression* or out of *ignorance*: the limits, however, would be genuineness and grammaticality. The following may be noted with respect to these proposals: 1) to arrive at these proposals, we discussed the concepts relevant to the argument in order to answer the questions, formulating them in general but applying them to Catalan; 2) based on the definition of these concepts, we sought to refute the affirmative hypotheses corresponding to the four questions.

KEYWORDS: implantation evaluation, linguistic codification, linguistic standardization, verbal hygiene, ideology, codification implantation, language, prescriptivism, purism, linguistic quality, use.

INTRODUCCIÓ

Aquest text es basa en la ponència «Qualitat lingüística i normativa», que vaig presentar a la Jornada sobre la Qualitat Lingüística, organitzada per la Secció Filològica (SF) de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) el 8 d'octubre de 2021. L'organització em va suggerir de contestar les preguntes exposades al resum. Pel que fa a les meves propostes finals, la primera no és sorprenent, ja que la normativa és l'«esquelet» de la varietat estàndard, però l'element nou és la justificació sobre les seves característiques estructurals i les seves funcions socials. On crec contribuir a desfer equívocs és en les altres tres propostes, aprofundint en la distinció entre *normativa*, *genuïnitat* i *gramaticalitat* i revisant el que es pot arribar a entendre per *llengua*.

1. ÉS LA IMPLANTACIÓ DE LA NORMATIVA EN LA VARIETAT ESTÀNDARD SINÒNIM DE (BONA) QUALITAT EN AQUESTA VARIETAT?

1.1. *Conceptes pertinents per a l'argumentació*

Per a poder plantejar la qüestió de la qualitat lingüística, cal tenir en compte els conceptes que discutim a continuació. D'entrada, fem nostre el que Marí (2015) diu per referir-se a la qualitat lingüística, encara l'únic desplegament del concepte:

L'objectiu final[:] qualitat lingüística satisfactòria en termes de variació i riquesa estilística, d'adequació de les formes lingüístiques als gèneres comunica-

tius, de bona estructuració interna dels diferents textos (siguin orals, escrits o multimèdia). [Cal] que aquests textos públicament rellevants no continguin transgressions normatives injustificades [...]. (Marí, 2015: 142)

1.1.1. Gestió lingüística (Spolsky, 2012)

Per començar, cal dir que *qualitat lingüística* remet inevitablement a l'avaluació de l'ús, i per això caldrà definir conceptes que l'estandardologia (Ruiz, Sanz i Solé, 2001) ha establert. Bernard Spolsky (2012: 5) assenyalava que quan certs «*beliefs, ideologies*» (avaluacions) entren en conflicte amb certes «*actual language practices*» (usos), cal un «*language management, efforts by some members of a speech community [...] to modify their language practice [...]*». Que hi ha un «conflicte» entre certs usos lingüístics i certes creences sobre la qualitat lingüística ho demostren la convocatòria per l'IEC de la Jornada esmentada a la «Introducció» i la del diàleg sobre el purisme per la Societat Catalana de Sociolingüística (SOCS, 2021).

Diferents acadèmics (Joseph, 1987; Niedzielski i Preston, 2000; Thomas, 1991; Cameron, 1995; Costa Carreras, 2018; Lukač, 2018) han indicat que l'avaluació de l'ús lingüístic és universal en qualsevol societat. Per tant, la pregunta «¿cómo traducir evidencias científicas en medidas políticas que consigan una mayoría parlamentaria y, sobre todo, que sean comprendidas por la población?» (Innenarity, 2021), aplicada a la qualitat lingüística, només es pot contestar dient que és difícil defensar que es poden trobar «evidències científiques» sobre aquesta, fet que no impedeix que es prenguin «mesures polítiques amb majoria» (les decisions de l'IEC i de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, AVL), però no sempre són compreses i de vegades no són acceptades.

Cameron (1995) afirma que «there exists a whole popular culture of language [...]. Some are occasional and fairly passive consumers, a few are fanatical crusaders, and there is a continuum of interest and commitment between these two extremes. [...]» (Cameron, 1995: VIII).

Costa Carreras (2013: 277), a partir de la teoria de la lingüística aplicada, estableix entre altres les categories de rols següents:

a) *Usuaris professionals*. Persones que es guanyen la vida fent feines relacionades amb l'ús lingüístic, com ara escriptors, etc. Tenen almenys una bona formació en llengua i una bona capacitat metalingüística, potser lligada a problemes d'expressió.

b) *Agents*. Autors o coneixedors de la normativa lingüística oficial i encarregats de fer-la complir, com ara la SF, gramàtics, etc. Tenen almenys una bona formació en llengua (a nivell de grau o postgrau) i una bona capacitat metalingüística, potser lligada a problemes d'expressió.

c) *Teòrics*. Investigadors a temps complet en ciències del llenguatge. Tenen una molt bona formació en llengua (a nivell de doctorat) i capacitat metalingüística, que apliquen d'una manera coherent i sistemàtica a la competència i l'ús lingüístics, de què extreuen conclusions generals.

Són categories de *rols*, i no de *parlants*: un mateix parlant pot fer tots tres papers. Aquesta distinció es basa en el grau de sofisticació de la capacitat metalingüística de cada rol i accepta que no hi ha fronteres estanques entre ells.

Com hem dit, la gestió s'activa quan hi ha un conflicte entre *pràctiques* i *creences*. Teòricament, dels usos lingüístics, se n'ocupa la gramàtica descriptiva. Cal pensar que, com a *ciència*, aspira a establir *evidències científiques*; però Cameron (1995: 7) ja adverteix que «all language descriptions, no matter how objective they are, must be normative... because to be accurate they have to coincide with the consensus norms of the community concerned [...]».

Pel que fa a l'anàlisi de les *creences*, és fonamental el concepte *standard ideology*, formulat per Joseph (1987: 161) així: «it is accepted that the standard is the original, right, good form of the language from which all deviations are corruptions [...]». D'acord amb això, la varietat estàndard és el marc de referència (Garvin, 1992) de la qualitat lingüística.

1.1.2. Purisme lingüístic

Un concepte pertinent és *purisme lingüístic*. L'autor de referència en aquest camp, Thomas, el defineix així:

Purism is the manifestation of a desire on the part of a speech community [...] to preserve a language from, or rid it of, putative foreign elements or other elements held to be undesirable (including those originating in dialects, sociolects and styles of the same language) [...]. (Thomas, 1991: 12)

A partir d'aquesta definició, estableix la taxonomia de parelles d'actituds contràries següent:

a) En el *perspectual axis*: «Xenophobic purism involves the eradication or replacement of foreign elements» *versus* «antipurism» (Thomas, 1991: 80 i 82).

La tria de l'adjectiu *xenophobic* pressuposa irracionalitat, d'acord amb la definició en anglès de *xenophobia* (<https://www.wordreference.com/definition/xenophobic>). L'equivalent català tampoc no es deslliura d'aquesta connotació: «Que sent odi als estrangers» (DIEC2). En un registre objectiu caldria trobar una denominació per a la política racional d'«erradicació o substitució d'elements estrangers». Una possibilitat seria parlar de *purisme autonomista*, a partir del criteri de codificació de l'autonomia establert per Costa Carreras (2009: 183), exemplificable en el títol de la primera conversa filològica de Fabra: «Per la puresa de la llengua. Els castellanismes» [conversa filològica del 18 de novembre de 1919; reproduïda per Rafel i Fontanals (1983: 1-2)].

b) En el *temporal axis* hi ha l'«archaising purism[,] the attempt to resuscitate the linguistic material of a past Golden age, [...] an excessive conservatism towards innovations» (Thomas, 1991: 76), una mostra del qual és la «conversa filològica» fabriana del 18 de novembre de 1919 [reproduïda per Rafel i Fontanals (1983: 1-2)].

Enfront d'aquest, hi ha el *reformist purism*, «coming to terms with the resources which have accrued during earlier periods of writing (their renunciation, rationalisation or outright acceptance) and adapting the language for its role as a medium of communication in a modern society» (Thomas, 1991: 82), del qual Fabra també ofereix una mostra a les «Qüestions lingüístiques» (Fabra, 1929: 6).

c) En el *social axis* hi ha l'«ethnographic purism[,] the notion that the rural dialects are somehow purer than city speech or the standard» (Thomas, 1991: 77 i 82) *versus* l'«elitist purism[,] a negative, proscriptive attitude to substandard and regional usage» (Thomas, 1991: 78 i 82). Fabra ofereix una mostra d'aquest últim a les «Qüestions lingüístiques» (Fabra, 1929: 6).

Tot i que en la definició parla de *sociolects*, Thomas només analitza la contraposició *rural/urbà*. No esmenta altres possibles sociolectes lligats a altres «adscripcions identitàries» (Block, 2014), com *capital lingüístic, capital cultural, edat, gènere, activitat habitual, ideologia/actituds, classe social, ètnia, religió*, etc. Aquestes adscripcions diversifiquen la noció de què vol dir «parlar bé». Portarien a parlar, per exemple, del llenguatge inclusiu (Cabré, 2021: 16), que Cameron (1995: 9) considera *verbal hygiene* (v. § 1.1.3).

Atès que la normativa (SF, 2018: 47-48) apel·la sistemàticament a la variació funcional, se'n deriva la noció d'un *purisme estilístic*, que qualifica certes variants de *no acceptables* en els registres formals (v. § 1.1.5).

1.1.3. Higiene verbal (Cameron, 1995)

El 1995, Cameron va publicar un llibre amb el títol «Verbal hygiene». Una definició àmplia de *hygiene verbal* és el «general impulse to regulate language, control it, make it 'better'» (Cameron, 1995: 9). També ens interessa l'afirmació que «neither the folk nor the expert view is neutral with respect to what is 'good' linguistically speaking, and both views distinguish between language (perfect/natural) and speakers (corrupters of perfection/naturalness)» (Cameron, 1995: 4). Cameron ofereix una «random list of verbal hygiene practices in which present-day speakers of English are engaged» (Cameron, 1995: 9).

Hi ha una relació evident entre el *general impulse* i la *manifestation of a desire* de Thomas (1991). Tots dos autoritzen Lukač (2018: 6) a dir que la «sensitivity to linguistic errors, however, [...] is rather related to personality traits». Però la higiene verbal va més enllà del purisme.

1.1.4. Prescriptivisme

Aquest terme no és gaire usat en català ni està definit al DIEC2, al *Diccionari.cat* ni al TERMCAT. Tampoc, *prescriptivista*. En canvi, al WordReference (<https://www.wordreference.com/es/>), *prescriptivist* és «a writer, teacher, or supporter of

prescriptive grammar». Ens interessa retreure aquí el que Costa Carreras (2018: 304) afirma:

[...] there might be variation without prescriptivism, but there cannot be prescriptivism without variation. Linguistic variants are not classified into «right» and «wrong» unless there are at least two which are used to convey the same meaning [...]. Then, as variation is a natural part of any language, it is plausible that prescriptivism is, too.

La variació lingüística, considerada pròpia de la *parole* i la *performance*, s'ha associat tradicionalment al desordre, l'atzar i la discrecionalitat. Això ens permet generalitzar la idea que sense variació no hi ha prescriptivisme, fent una analogia amb l'afirmació de Luque (2020: 21) que «no hay moral sin desorden moral». Es pot dir que no hi ha prescriptivisme sense *desordre lingüístic* socialment i funcionalment. Els fonaments per a enfocar el prescriptivisme com una pugna entre el desordre natural i la necessitat d'ordenar són:

a) Labov (1983: 155), reaccionant contra Saussure i Chomsky, però també contra la percepció dels usuaris llecs, concep la llengua com un «conjunto estructurado de normas sociales».

b) A la presentació («Verbal hygiene») de Cameron (1995: [II]) s'afirma que «[Cameron] argues that verbal hygiene [...] represents a symbolic attempt to impose order on the social world».

c) Fabra és conegut com el «seny *ordenador* de la llengua catalana».

d) Ell compara el francès (un «jardí») i l'anglès (un «parc»), urbanitzacions artificials on tot està endreçat i curat, amb el català («bosc ple de malesa»), on la vegetació creix sense l'ordre humà (Fabra, 1925).

e) La normativa de l'IEC «ordena» les variants concurrents:

- Socialment en virtut del «prestigi».
- Funcionalment segons la (in)formalitat del registre.

També autoritzen aquest enfocament les definicions de *ordre*: la noció estructuralista de «*système (où tout se tient)*» té a veure amb la «disposició dels elements els uns en relació amb els altres» (*Diccionari.cat*) i el «compendi de regles i lleis inspiradores i aglutinants» (*Diccionari.cat*) d'una llengua.

Seria útil epistemològicament dir que el català està en una situació de «caos determinista» (*Diccionari.cat*: «caos»), en què l'evolució del seu sistema lingüístic, la competència lingüística dels seus parlants, són irregulars, ja que són molt sensibles a les perturbacions o a les imprecisions en les condicions inicials de la seva estandarització?

Costa Carreras (2018: 310) dona la definició de *prescriptivism* com a «both a practice and an ideology». Aquesta definició inscriu aquest concepte en dos dels components de la *language policy* de Spolsky (2012: 5): concebuda la pràctica com un desordre generalitzat, el prescriptivista hi reacciona guiats per la ideologia de l'ordre (v. § 1.1.1).

1.1.5. Podem identificar catalanoparlants modèlics?

D'acord amb la definició de *purisme* de Thomas (1991), el parlant modèlic seria el que no faria servir trets, mots o construccions *indesitjables* des dels punts de vista de:

- a) La genuïnitat de la llengua en general.¹
- b) La genuïnitat de la seva varietat geogràfica.
- c) La genuïnitat i l'adequació de les varietats socials.
- d) L'adequació a la situació comunicativa.
- e) El respecte per la religió o conviccions, capacitat, discapacitat, edat, origen racial o ètnic, sexe o orientació sexual o per altra condició social o personal de tothom.

Si se'ns permet la provocació: hi ha cap catalanoparlant que parli d'aquesta manera?

1.1.6. La identificació de les creences sobre l'ús

Atès que només cal «gestió lingüística» (Spolsky, 2021) quan hi ha un conflicte entre *pràctiques* i *ideologies*, és important identificar quines disciplines permeten analitzar la ideologia. La primera disciplina pertinent és la psicologia social. El concepte central d'aquesta disciplina és *actitud*. Del que n'explica Moreno Fernández (2017: 179 i s.), ara només ens interessa que «las actitudes implican directamente la presencia de varios [...] subcomponentes que no conviene confundir: una *valoración* (*componente afectivo*), un *saber* (*componente cognoscitivo*) y una *conducta* (*componente conativo*)» (Moreno Fernández, 2017: 181). Des d'aquest punt de vista, cal entendre adequadament quines valoracions, quins sabers i quines conductes estan relacionats amb el purisme, la higiene verbal o el prescriptivisme. Si un dels components de les actituds ja és una conducta, de seguida hom s'adona de l'estreta relació entre *pràctica* i *actitud*: una pràctica de A (manifestació d'una actitud) pot ser valorada implícitament per una pràctica de B (manifestació d'una altra actitud).

Costa Carreras (2013: 281) postula que és molt probable que, si un grup significatiu de parlants no usa una forma oficial, és perquè hi ha actituds que impedeixen o dificulten l'aprenentatge o l'ús de les formes normatives. Aquestes creences són mediatitzades pels discursos dels *agents*. Per tant, caldria estudiar qui diu què sobre una determinada variant lingüística, a qui, per què, on, quan i com.

La segona disciplina pertinent per als nostres interessos és l'anomenada *analyse du discours normatif*. Berrendonner (1982: 11), per exemple, vol falsar la hipòtesi fonamental que hi ha un gènere literari anomenat *discurs normatiu*, les propietats constitutives del qual són pragmàtiques. També fan aquesta anàlisi Thomas (1991), Lukač (2018) i Ayres-Bennett (2019). Costa Carreras (2010 i 2016a) analitza el discurs de l'IEC i de Fabra. Cuenca (2020) actualitza l'anàlisi de Costa Carreras (2010).

1. Al document de la SF (2018: 47) es diu: «[...] En els casos en què la prescripció és negativa, s'indica que els trets [...] que *no són acceptables* (normalment, perquè no són propis del català)». Vegeu-ne també la pàgina 48.

1.1.7. El problema entre *pràctiques i creences*

L'estandardització pot ser entesa com la gestió de la variació. En termes de Spolsky, doncs, és necessària quan la ideologia de l'estàndard entra en conflicte amb la pràctica de fer servir més d'un variant concurrent. Per a cada cas caldria definir acuradament el problema, formular línies adequades d'actuació, posar-les en pràctica eficaçment i avaluar el resultat i l'impacte del procés, d'acord amb els plantejaments de Boix i Vila (1998: 288-294) i de Gazzola (2014: 54).

1.1.8. L'estàndard als *Documents de la Secció Filològica, V*

Cal deixar clar el concepte de *estàndard* del qual partim. La definició més recent de la SF² conté les informacions següents:

a) «Varietat codificada d'una llengua que serveix per a les múltiples i complexes necessitats comunicatives d'una comunitat lingüística que ha aconseguit o vol aconseguir la modernització» (SF, 2018: 36 [prescripció]).

b) Ha de tenir «*estabilitat flexible*» (SF, 2018: 36 [prescripció]).

c) Ha de ser fruit de la «*intel·lectualització*» (SF, 2018: 36 [prescripció]).

d) «Es pot considerar el dialecte corresponent al conjunt de la comunitat lingüística, caracteritzat pels trets que comparteixen tots els parlants com a disponibles en les comunicacions supraregionals i que faciliten la intercomprensió [...]» (SF: 37).

1.1.9. Té el català totes les *qualitats pròpies d'una llengua*?

Per a parlar de *qualitat lingüística*, primer cal entendre quines qualitats té l'objecte *llengua*; després vindria quines manifestacions d'aquest objecte són *millors*. Repasant els coneixements de les ciències del llenguatge, una llengua és una entitat que compleix prototípicament unes condicions per a ser considerada com a tal, la suma de les quals podria ser la suma de les condicions prototípiques que s'han donat d'ací d'allà per definir una *llengua*. En aquest apartat analitzem fins a quin punt el català seria una *llengua* prototípica.³

2. No és l'única: n'ofereix una de ben diferent al DIEC2 (*estàndard*) i al Cercaterm (*llengua estàndard*). Per a una anàlisi de totes aquestes definicions, vegeu Costa Carreras (en premsa a i b). Ja en revisió de proves, l'IEC va publicar Institut d'Estudis Catalans (2023), que no podem comentar aquí.

3. Per una qüestió d'estalvi d'espai, plantegem directament quines condicions compleix el català i quines no, i en quin grau.

1.1.9.1. Característiques que fan que una llengua sigui una llengua: quines compleix d'una manera raonablement satisfactòria el català?

a) És un conjunt de regles subjacents a tot acte de parla, que afecta els diversos components del sistema lingüístic, d'acord amb la definició de *llengua* del DIEC2.

b) És un conjunt de mots i maneres de combinar-los usat i comprès per una comunitat d'homes, especialment quan [*sic*] fixat i elaborat per un llarg ús (Fabra, 1932: *llenguatge*).

c) Serveix bàsicament per a la comunicació, d'acord amb la definició de *llengua* del DIEC2.

d) És un sistema complex adaptatiu: si l'entorn canvia, el català canvia, i si els individus canvien de posició en l'entorn —o intenten canviar—, la seva producció lingüística canvia amb ells (Vila, 2019).

El català compleix aquestes quatre condicions en un grau acceptable per a tots els catalanoparlants.

1.1.9.2. Característiques que fan que una llengua sigui una llengua: quines és dubtós que el català compleixi d'una manera raonablement satisfactòria?

Segons la nostra opinió, el català no té un grau d'interferència interlingüística (Payrató, 1985) que els seus parlants amb capacitat metalingüística suficient considerin raonable. No consideren raonable el nombre i la qualitat dels canvis motivats directament per almenys una altra llengua, perquè no tots els catalanoparlants tenen un coneixement intern satisfactori del seu model abstracte.

A més,

a) El seu model abstracte i, en particular, les possibilitats de produir i entendre totes les oracions gramaticals possibles de la llengua, no són conegudes per *tots* els seus parlants en virtut de la seva competència lingüística.

b) *No tots* els seus parlants el dominen d'una manera pràctica en el mode productiu i el mode receptiu per a la consecució dels seus propòsits pragmàtics.

c) No és la resposta adaptativa de la catalanofonia a un medi determinat, i els canvis en el català no serien la resposta adaptativa als canvis en el medi.

d) No canvia sense deixar de ser la mateixa llengua (Weinreich, Labov i Herzog, 1968): molts parlants creuen que no és possible aspirar, amb Fabra, «que Catalunya posseeixi una veritable llengua nacional, la llengua moderna que hauria sortit de la nostra gloriosa llengua medieval sense l'acció pertorbadora de l'espanyol» (conversa filològica de l'1 d'abril de 1923; reproduïda per Rafel i Fontanals, 1983).

e) La comunitat lingüística que la parla no canvia sense deixar de ser la mateixa comunitat lingüística (Weinreich, Labov i Herzog, 1968). Seguint Pradilla (2015: 28-29), és lícit preguntar-se si la catalanofonia és una *comunitat lingüística*, tant des del punt de vista de la *interrelació* entre els seus membres com des del punt de vista *simbolicoactitudinal*.

f) No permet a tots els seus parlants complir les funcions referencial, poètica, emotiva, conativa, fàtica i metalingüística (Jakobson, 1960).

Aquesta descripció ha de servir per a emmarcar la discussió sobre la qualitat lingüística en català.

1.1.10. Normativa lingüística

La gramàtica normativa és la «que estableix una sèrie de regles per a delimitar els usos correctes d'una llengua seguint, sobretot, els models escrits i les varietats dels grups socioculturalment dominants» (Pérez Saldanya, 1998). Per a les respostes a les preguntes posades, és pertinent tenir en compte el que afirma Cameron (1995: 11): «[...] instead of asking 'should we prescribe?' [...], we pose searching questions about who prescribes for whom, what they prescribe, how, and for what purposes».

1.1.10.1. Què és una bona normativa lingüística?

Des del punt de vista textual i discursiu, la normativa és bàsicament un conjunt de seqüències discursives instructives amb seqüències secundàries: la descriptiva i l'argumentativa. Tot text instructiu s'imagina un destinatari, al qual s'adequa. La normativa lingüística s'hauria d'adreçar al lector que descrivim a continuació:

[...] el destinatari hauria de ser qui necessiti el català d'una manera habitual en aquests àmbits. Per tant, és [destinatari de la normativa qui] necessiti fer servir el català en interaccions

- a) entre rols socials amb relacions socials secundàries,
- b) de tenor objectiu,
- c) d'àmbit públic i
- d) amb un discurs controlat.

Aquesta formulació té la virtut que no es lliga l'ús de la normativa a cap grup social *a priori*, sinó que es vincula a unes necessitats comunicatives concretes. [...]. (Costa Carreras, 2019: 165-166)

En resum, una bona normativa lingüística és un conjunt de normes lingüístiques explícites provinents d'una autoritat reconeguda almenys per una majoria significativa de la comunitat lingüística que permet a aquesta comunitat parlar i escriure adequadament a les situacions comunicatives formals.

1.1.10.2. Implantació de la normativa

Una definició general del procés d'implantació de la normativa catalana en general és la següent: «[...] la implantació significa que els destinataris aprenen, valoren i

acaben usant les formes oficials proposades, un cop hi han estat exposats en un marc de condicions sociolingüístiques favorables» (Costa Carreras, 2016b). Unes observacions mínimes per a la reflexió són que l'aprenentatge pot ser alhora formal i inconscient; des de l'àmbit spolskyà de les *creences*, cal la valoració positiva abans de l'aprenentatge (i durant i després) perquè les *pràctiques* siguin les esperades; i, perquè sigui així, cal una *exposició* suficient i duradora, que en català ni en les zones més ben exposades ni ha estat ni és suficient.

Segons Costa Carreras (2016b), en el desplegament del concepte *marc de condicions sociolingüístiques favorables* les condicions relacionades amb la planificació de corpus són les úniques pertinents per a tot el procés d'una manera fonamental. Resten per contestar preguntes com quin ha de ser l'abast de la implantació segons els registres i quin és el grau d'implantació de la normativa de l'IEC i de l'AVL.

1.2. La implantació de la normativa en la varietat estàndard és sinònim de (bona) qualitat en aquesta varietat

D'acord amb el model de Haugen (1983) i amb les definicions de *estàndard* que hem analitzat, la resposta a la primera pregunta és òbvia: la implantació de la normativa, fruit de les actuacions de difusió, en la varietat estàndard fa que aquesta varietat sigui el que ha de ser. Una altra decisió és el grau de precisió o de compleció que ha de tenir la codificació. En aquest sentit, Stewart (1968: 534) distingeix entre estandardització més *formal* i més *informal*. Tant l'IEC com l'AVL han optat per una estandardització *formal*.

1.2.1. L'avaluació de la implantació en el procés d'estandardització

1.2.1.1. La identificació de les creences sobre l'ús

Atès que l'estandardització és una de les possibles *gestions* que es pot endegar per resoldre el conflicte entre determinades pràctiques i creences, no s'ha d'oblidar que caldran disciplines com l'anàlisi del discurs i la psicologia social en la identificació de les creences sobre l'ús (v. § 1.1.6).

1.2.1.2. L'avaluació de les pràctiques

Pel que fa a l'avaluació de les pràctiques, cal esmentar la iniciativa de l'Observatori de la Qualitat Lingüística de la Secció Filològica.⁴ Costa Carreras (2013: 278-281) considera que la recerca en normativa s'ha d'ocupar dels problemes de comunicació

---

4. Vegeu-ne un resum a <https://www.iec.cat/recerca/projecte1.asp?codi=PRO2021-S04-CAMPS>.

que tenen els usuaris en relació amb ella, i que les metodologies i els mètodes de la recerca en normativa han de ser múltiples, com s'ha vist al § 1.1.7.2.

1.2.1.3. L'avaluació de la gestió de la implantació

Quan es parla d'aquesta avaluació es tracta, segons Gazzola (2014),⁵ d'avaluar-ne l'«eficàcia»: els resultats a curt i a llarg termini. S'han fet diverses anàlisis amb mostres molt reduïdes (vegeu Costa Carreras, 2013, i TSC, 2015), però cap d'abast ampli. Tot i que no s'han definit uns indicadors quantitius precisos (Gazzola, 2014: 120), s'han proposat almenys dos barems d'implantació (Montané, 2012; Costa Carreras i Labèrnia, 2014).

1.2.1.4. La llengua, en equilibri inestable

Per a avaluar la implantació cal tenir en compte que s'analitza una realitat inestable, com ho demostren les situacions de *destandardisation* (Coupland i Kristiansen, 2011: 28), de *restandardisation* (Cerruti i Regis, 2014), de *demotisation* (Coupland i Kristiansen, 2011: 28) i de *diaglòssia* (Cerruti, 2018).

1.2.1.5. Conclusió

La conclusió, doncs, vist tot el que hem plantejat en aquest apartat 1.2, és que, si la codificació és una fase de l'estandardització, és imprescindible per a la bona qualitat de l'estàndard.

2. ÉS NECESSÀRIAMENT UN INDICADOR DE (BONA) QUALITAT LINGÜÍSTICA LA IMPLANTACIÓ DE LA NORMATIVA EN LES VARIETATS NO ESTÀNDARD?

Aquesta pregunta versa sobre la implantació de la codificació en els registres i les varietats no estàndard. La implantació de la normativa no és *necessàriament* un indicador de (bona) qualitat lingüística en aquestes varietats. Queden fora de l'estàndard, d'acord amb la definició de *estàndard* donada al § 1.1.8, les varietats no codificades, que serveixen per a les múltiples i complexes necessitats comunicatives en un àmbit menor que el de la comunitat lingüística, que tenen menys estabilitat flexible i intel·lectualització, i que estan caracteritzades pels trets que no comparteixen tots els parlants com a disponibles en les comunicacions supraregionals i que faciliten la intercomprensió.

5. No és possible avaluar-ne la *rellevància* ni l'*eficiència* sense conèixer tot el procés de la gestió. Costa Carreras (2020) n'ha analitzat l'*equitat*.

Ja hem comentat suara que no disposem d'una llista d'indicadors precisos i, per tant, la resposta serà tan hipotètica com la que hem donat al § 1. D'altra banda, recordem que hem fet nostres els mots que Marí (2015) fa servir per a parlar de la qualitat lingüística (vegeu § 1.1). La codificació només és condició necessària en la varietat estàndard, però no en les no estàndard. Com menys formal és la situació comunicativa, menys adequada és l'aplicació de la normativa estricta. En les varietats no estàndard, adoptant els mots de Marí (2015), hi pot haver qualitat lingüística satisfactòria en termes de variació i riquesa estilística, d'adequació de les formes lingüístiques als gèneres comunicatius, de bona estructuració interna dels diferents textos (siguin orals, escrits o multimèdia). Aquests textos poden contenir transgressions normatives injustificades.

3. IMPLICA NECESSÀRIAMENT MALA QUALITAT LINGÜÍSTICA LA NO IMPLANTACIÓ DE LA NORMATIVA EN LES VARIETATS NO ESTÀNDARD?

La resposta a la pregunta ha de ser coherent amb l'anterior negativa: la no implantació de la normativa no implica *necessàriament* mala qualitat lingüística, sempre amb els límits de la genuïnitat i la gramaticalitat. Com ja hem exposat al § 1.1.1, de les «pràctiques», se n'ocupa la gramàtica descriptiva.

Per a classificar aquestes unitats, calen els conceptes següents:

a) *Acceptabilitat*. «Propietat de tota manifestació lingüística considerada natural i intel·ligible pels parlants nadius d'una determinada llengua». En analitzar-la és molt important «la percepció, la memòria o l'estil, que tenen una manifestació gradual» (Pérez Saldanya, 1998).

b) *Genuïnitat*. «Que té realment l'origen o el caràcter que afecta tenir, que és ver» (DIEC2).

c) *Gramaticalitat*. «[...] que és generat per una gramàtica» (Pérez Saldanya, 1998). Són tots els elements o construccions propis de la competència lingüística del parlant i del sistema lingüístic, o possibles segons aquesta competència i aquest sistema.

4. ES POT PARLAR DE (BONA) QUALITAT LINGÜÍSTICA QUAN ES CONTRAVÉ LA NORMATIVA, SI ES FA PER TRANSGRESSIÓ? ES POT PARLAR DE (BONA) QUALITAT LINGÜÍSTICA QUAN ES CONTRAVÉ LA NORMATIVA, SI ES FA PER IGNORÀNCIA?

Cal recordar que la mateixa *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC (GIEC) ja preveu els usos col·loquials i esmenta: «[...] els tipus de discurs propis de la ficció [...] que per raons de versemblança han d'usar uns registres informals que no sols mostren trets impropis de la llengua general, sinó que poden requerir l'ús d'expressions externes a la llengua catalana i no acceptables» (GIEC, 2016: xxvi). Si se'n permet una analogia agosarada, en l'àmbit de la circulació de vehicles, els pilots de Fórmula 1

transgredeixen el codi de circulació on ningú no s'escandalitza que ho facin: en un circuit específic. Qualsevol parlant pot transgredir la norma on ningú no s'hauria d'escandalitzar que ho faci: en família, amb les amistats o per necessitat de versemblança en la ficció.

5. OBSERVACIONS FINALS

Després d'analitzar els conceptes pertinents, arribem a les conclusions següents:

— Ateses les característiques estructurals i les funcions socials de la varietat estàndard discutides en aquest treball, que la normativa s'hi implantí és sinònim de qualitat lingüística i sociolingüística en aquesta varietat.

— Fora d'aquesta varietat, la implantació de la normativa no és *necessàriament* un indicador de qualitat lingüística.

— En les varietats no estàndard, la no implantació de la normativa no implica *necessàriament* mala qualitat lingüística: en són límits la genuïnitat i la gramaticalitat.

— Es pot parlar de *qualitat lingüística* quan es contravé la normativa, tant si es fa per *transgressió* com si es fa per *ignorància*: en són límits la genuïnitat i la gramaticalitat.

I cal no deixar de banda els components ideològics i psicològics que comporta la discussió sobre aquesta matèria, que aquest treball no pretén haver tancat.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AYRES-BENNETT, Wendy (2019). «From Haugen's codification to Thomas's purism: Assessing the role of description and prescription, prescriptivism and purism in linguistic standardisation». *Language Policy* [en línia]. <<https://doi.org/10.1007/s10993-019-09521-4>> .
- BERRENDONNER, Alain (1982). *L'éternel grammarien*. Gènova: Peter Lang.
- BLOCK, David (2014). *Social class in Applied Linguistics*. Londres: Routledge.
- BOIX, Emili; VILA, F. Xavier (1998). «Polítiques i planificació lingüístiques». A: *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel. Disponible en línia a: <https://www.academia.edu/8887181/Socioling%C3%BC%C3%ADstica_de_la_llengua_catalana> [Consulta: 26 octubre 2022].
- CABRÉ, M. Teresa (2021). «Debatre (en)raonadament». A: JUNYENT, M. Carme (2012) (ed.). *Som dones, som lingüistes, som moltes i diem prou: Prou textos incoherents i confusos. Canviem el món i canviarà la llengua*. Vic: Eumo, p. 13-16.
- CAMERON, Deborah (1995). *Verbal hygiene: The politics of language*. Nova York: Routledge.
- CERRUTI, Massimo (2018). «La formazione di varietà intermedie tra dialetti di base e standard in situazioni europee. Alcune considerazioni dall'angolatura italiana». *Rivista Italiana di Dialettologia*, núm. 42.
- CERRUTI, Massimo; REGIS, Riccardo (2014). «Standardization patterns and dialect/standard convergence: A northwestern Italian perspective». *Language in Society*, vol. 43, núm. 1, p. 83-111.

- COSTA CARRERAS, Joan (2009). *La norma sintàctica del català segons Pompeu Fabra*. Múnic: Peniope (abril). Disponible en línia a: <<http://repositori.upf.edu/handle/10230/26054>> [Consulta: 26 octubre 2022].
- (2010). *Sobre el discurs normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans* [en línia]. <<https://repositori.upf.edu/handle/10230/20018?locale-attribute=es>> [Consulta: 26 octubre 2022].
- (2013). «La recerca sobre normativa: proposta general». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 23, p. 269-286. DOI 10.2436/20.2504.01.60.
- (2016a). «Anàlisi del discurs de la *Gramàtica catalana* (1933), de Pompeu Fabra». A: NADAL, Josep Maria; FELIU, Francesc (ed.) (2016). *Constructing languages: Norms, myths and emotions*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins, p. 163-177.
- (2016b). «Sobre el “marc de condicions sociolingüístiques favorables” per a la implantació de la normativa lingüística catalana». A: *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, núm. 61 (tardor), p. 123-152. Disponible en línia a: <<https://ojs.uv.es/index.php/caplletra/article/view/8451>> [Consulta: 26 octubre 2022].
- (2018). «Variation and prescriptivism». A: AYRES-BENNETT, Wendy; CARRUTHERS, Janice (ed.). *Manual of Romance Sociolinguistics*. Berlín; Boston: Mouton de Gruyter, p. 302-332.
- (2019). «L'avaluació de la reestandardització del català: la definició del problema». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 29, p. 155-169. DOI 10.2436/20.2504.01.156.
- (2020). «La relació entre l'estàndard i els dialectes en català: una visió des de l'equitat». A: BOIX FUSTER, Emili; PEREA, Maria Pilar (ed.). *Llengua i dialectes: esperances per al català, el gallec i el basc*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 75-103.
- (en premsa a). «La definició de *estàndard* segons la lexicografia i la terminografia oficials del català i l'espanyol: contribució a l'estandardologia comparada». A: MONTEAGUDO, Henrique; DEOCLÉCIO, Carlos E. (ed.). *Estándar, norma e variación: procesos, problemas e perspectivas*. Santiago de Compostella: Consello da Cultura Galega.
- (en premsa b). «El concepte de estàndard segons els paratextos dels centres codificadors oficials del català i de l'espanyol». *Caplletra*, núm. 74 (primavera 2023).
- COSTA CARRERAS, Joan; LABÈRNIA, Aina (2014). «La implantació de la normativa dels relatius: els resultats en dos exercicis gramaticals». A: *Caplletra*, núm. 56, p. 99-129. Disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/274699/380914>> [Consulta: 26 octubre 2022].
- COUPLAND, Nikolas; KRISTIANSEN, Tore (2011). «SLICE: Critical perspectives on language (de)standardisation». A: KRISTIANSEN, Tore; COUPLAND, Nikolas (ed.). *Standard languages and language standards in a changing Europe*. Oslo: Novus Press, p. 11-38.
- CUENCA, Maria Josep (2020). «La diversitat normativostandarditzadora en català: criteris aplicats i propostes». A: CABRÉ, M. Teresa; GÜELL, Mònica (ed.) (2020). *Norma i diversitat lingüística: la gestió normativa en contextos pluricèntrics: Francofonia i catalanofonia = Norme et diversité linguistique: la gestion normative dans des contextes pluricentriques: Francophonie et catalanophonie*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; París: Sorbonne Université, p. 101-124.
- DIEC2 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62: Enciclopèdia Catalana.
- FABRA, Pompeu (1925). «Conversa filològica» del 13 de gener de 1925. Disponible en línia a: <https://ocpf.iec.cat/v7/OCPF_Vol_7_0639.pdf> [Consulta: 26 octubre 2022].

- FABRA, Pompeu (1929). «Questions lingüístiques». *La Publicitat* (7 juliol), p. 6.
- (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- GARVIN, Paul (1992). «La langue standard: concepts et processus». A: MARÍ, Isidor (ed.). *II Congrès Internacional de la Llengua Catalana*. Volum IV: Àrea 3: *Lingüística social*. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, p. 503-514.
- GAZZOLA, Michele (2014). *The evaluation of language regimes: Theory and application to multilingual patent organisations*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins.
- GIEC 2016 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: IEC.
- HAUGEN, Einar (1983). «The implementation of corpus planning: Theory and practice». A: COBARRUBIAS, Juan; FISHMAN, Joshua A. (ed.). *Progress in language planning: International perspectives*. Amsterdam; Nova York; Berlín: Mouton, p. 269-289.
- INNENARITY, Daniel (2021). «La sociedad de las crisis». *El País* (2 setembre). Disponible en línia a: <<https://elpais.com/autor/daniel-innerarity/>> [Consulta: 26 octubre 2022].
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (2023). «Criteris generals sobre la llengua normativa i la llengua estàndard. Acord de la Secció Filològica del 15 de novembre de 2019» [en línia]. Barcelona: IEC. Secció Filològica. <https://www.iec.cat/llengua/documents/Criteris_generals_sobre_norma_i_estandard_final_15112019_web.pdf>. [Recollit dins l'apartat de «Declaracions i documents» de la Secció Filològica en el web de l'IEC]
- JAKOBSON, Roman (1960). «Closing statements: Linguistics and poetics». A: SEBEOK, Thomas A. (ed.). *Style in language*. Nova York. Disponible en línia a: <<https://books.openedition.org/ledizioni/4603>> [Consulta: 26 octubre 2022].
- JOSEPH, John E. (1987). *Eloquence and power: The rise of language standards and standard languages*. Londres: Frances Pinter.
- LABOV, William (1983). *Modelos sociolingüísticos*. Madrid: Càtedra.
- LUKAČ, Morana (2018). «Grassroots prescriptivism: An analysis of individual speakers' efforts at maintaining the standard language ideology», *English Today*, 136, vol. 34, núm. 4 (desembre), p. 5-12.
- LUQUE, Pau (2020). *Las como son y otras fantasías*. Barcelona: Anagrama.
- MARÍ, Isidor (2015). «Entre la norma en ús i les propostes normatives: recerca, vehiculació, implantació». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 25, p. 141-151. DOI 10.2436/20.2504.01.96.
- MONTANÉ, M. Amor (2012). *Terminologia i implantació: anàlisi d'alguns factors que influeixen l'ús dels termes normalitzats de la informàtica i les TIC en llengua catalana*. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra. Disponible en línia a: <<https://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/97295/tamm.pdf?sequence=1>> [Consulta: 26 octubre 2022].
- MORENO FERNÁNDEZ, Francisco (2017). *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*. Barcelona: Ariel. [7a impr. de la 4a ed., de 2009]
- NIEDZIELSKI, Nancy A.; PRESTON, Dennis R. (2000). *Folk linguistics*. Berlín: De Gruyter Mouton.
- PAYRATÓ, Lluís (1985). *La interferència lingüística. Comentarís i exemples català-castellà*. Barcelona: Curial.
- PÉREZ SILDANYA, Manuel (1998). *Diccionari de lingüística*. Oliva (València): Colomar.

- PRADILLA, Miquel Àngel (2015). *La catalanofonia: Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- RAFEL I FONTANALS, Joaquim (ed.) (1983). *Converses filològiques I*. Barcelona: El Punt/Edhasa.
- (1984). *Converses filològiques II*. Barcelona: El Punt/Edhasa.
- RUIZ, Francesc; SANZ, Rosa; SOLÉ, Jordi (2001). *Diccionari de sociolingüística*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- SF = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (2018). «Sobre la variació i la prescripció en les orientacions normatives de la Secció Filològica (Acord del 10 de març de 2017)». *Documents de la Secció Filològica*, V. Barcelona: IEC, p. 33-48.
- SOCS = SOCIETAT CATALANA DE SOCIOLINGÜÍSTICA (2021). «Entre la inundació del català i la sequera del purisme: reflexions sobre la qualitat de la llengua en un context de subordinació lingüística». Diàleg entre Isidor Marí i Esteve Valls (26 maig). Organitzat per la Societat Catalana de Sociolingüística. Disponible en línia a: <<https://socs.iec.cat/entre-la-inundacio-del-catala-i-la-sequera-del-purisme-reflexions-sobre-la-qualitat-de-la-llengua-en-un-context-de-subordinacio-linguistica/>> [Consulta: 3 maig 2022].
- SPOLSKY, Bernard (ed.) (2012). *The Cambridge handbook of language policy*. Cambridge: Cambridge University Press. [Consultable en línia al CRAI]
- STEWART, William A. (1968). «A sociolinguistic typology for describing national multilingualism». A: FISHMAN, Joshua A. (ed.). *Readings in the Sociology of Language*. La Haia: Mouton, p. 531-545.
- THOMAS, George (1991). *Linguistic purism*. Nova York: Longman.
- TSC = *Treballs de Sociolingüística Catalana* (2015). Monogràfic «Implantació de la normativa lingüística». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 25.
- VILA, F. Xavier (2019). «Models de política lingüística i els seus condicionaments sociolingüístics: aplicacions al cas de Catalunya». *Revista d'Estudis Autònoms i Federals / Journal of Self-Government*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, núm. 30, p. 97-145. Disponible en línia a: <https://presidencia.gencat.cat/web/.content/ambits_actuacio/desenvolupament_autogovern/iea/publicacions/REAF-JSG/REAF_articles/REAF-30-desembre-2019/real30-vila.pdf> [Consulta: 26 octubre 2022].
- WEINREICH, Uriel; LABOV, William; HERZOG, Marvin (1968). «Empirical foundation for a theory of language change». A: LEHMANN, Winfred P.; MALKIEL, Yakov (ed.). *Directions for historical linguistics*. Austin: Texas University Press, p. 95-199.